

פרשת כי תצא

מחודש

פניני וחידושי אור החיים הק'

יש מצוה לשבות יפת תואר

ושבית שבינו: (כא, י). מצוה, כדי שלא יראה כמזלזל במתנת מלך:

לזכור במלחמה שה' הוא הנותן לך כח

ושבית שבינו: (כא, י). עוד רמז, שהגם שתהיה אתה בגדר שבינו, לפי ערך המשתער ללוחם ונלחם, אף על פי כן ושבית, ומזה עיניך תחזינה כי ה' הוא הנותן לפניך, ולא כחך ועוצם ידך עושה חיל:

אסור לבעול קודם שישבנה

ושבית שבינו: וראית בשבייה (כא, י-יא). או נתכוון לאסור יפת תואר כל עוד שלא שבו שבינו, שלא יאמר אדם כיון שהותרה לי אחטפנה ואוליכנה ואבעלנה, תלמוד לומר ושבית שבינו וראית בשבייה, פירוש כשתשבה אותה ותהיה שלך אם ראית בשבייה וגו':

סומך ה' לנשברי לב

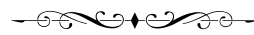
והיה הבן הבכור לשניאיה: (כא, טו). אמר הכתוב בדרך ודאית, על דרך אומרו (בבאשית כט לא) 'וירא ה' כי שנואה לאה', כי ה' יראה בנשברי לב לסומכם:

הבטחת ונתנו בידך היא בתנאי שהיציאה למלחמה היא לשם נקמה

כי תצא למלחמה על איביך ונתנו יי אלהיך בידך ושבית שבינו: (דברים כא, י)

כי תצא למלחמה על אויביך וגו'. כריך לדעת למה הושרך לומר כל זה, שלא היה כריך לומר אלא כי תראה בשבייה אשת וגו'. עוד, אחר שאמר כי תצא למלחמה, לא היה כריך לומר על אויביך:

ואולי כי לפי שצא הכתוב להחזיר יפת תואר שאסורה שלא בשעת מלחמה, גם להחזיר קדלי דחזירי [כתלי חזירים] (חולין יז) ושרר אוסורין, חש הכתוב שביציאת ישראל למלחמה רגליהם לרע יראו (שעי' נט ז), כדי שיהנו מדבר אוסור, לזה צא הכתוב והתנה ואמר כי תצא, תהיה יציאתך למלחמה להגקס מאויביך שהם אויבי ה', על דרך אומרו (תהלים קלט כא-כב) הלו א משנאיך יי אשנא וגו' לאויבים היו לי, לטעם זה תהיה יציאתך. ואם תעשה כן, ונתנו ה' אלהיך בידך ושבית שבינו, ומזה אתה למד, שזולת כן אם תהיה יציאתך לטעם אחר, והטעם מובן ממה שאמר בענין, אינו מובטח שיתנהו ה' בידו:

כי תצא למלחמה על איביך ונתנו יי אלהיך בידך ושבית שבינו: וראית בשבייה אשת יפת תואר וחשקת בה ולקחת לה לאשה: והבאתה אל תוך ביתך ונגלחה את ראשה ועשתה את צפרניה: והסירה את שמלת שבייה מעליה וישבה בביתך ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים ואחר בן תבוא אליה ובעלתה והיתה לה לאשה: והיה אם לא חפצת בה ושלחתה לנפשה ומכר לא תמכרנה בכסף לא תתעמר בה תחת אשר עניתה: (כא, י-יד)

אשת יפת תואר היא כדי לברר הניצוצות הקדושות שנפלו בקליפות

וראית בשבייה אשת יפת תואר. הגה מלומרו יפת תואר משמע דוקא יפת תואר, ומלומרו וחשקת בה לרשו בספרי (פיס' ריא) 'אפילו כעורה', וזה מן החימה למה יאמר יפת תואר ויטרכך לרבות כעורה, היה לו לומר וראית אשת ולא יכתוב לא יפת תואר ולא וחשקת:

ולישב הכתוב כריך להעיר בענין, למה יא ה' כדברים האלה לטמא אדם עמנו צפת אל נכר (ע"פ מלאכי ב יא), ובפרט בעת מעשה הגם, במקום שריך להוסיף טהרה ודביקות בה' יתיר, לעשות מעשה כיעור השנאו אלנו יתברך, וזה יפעיל הרחקה דביקותנו בו יתברך. בשלמא התרת אכילת איסור מצינו לרמז"ס ז"ל (ה' מלכים פ"ח ה"א) שנתן טעם אם ירעב, והוא טעם נכון, אבל מעשה זה יתעבנו עושנו. ורבותינו ז"ל אמרו (קידושין כא) 'לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע', ומן הראוי הוא להכניעו ולאחדו מלב עם קדוש, בזמן ההוא אשר מלכס בראשם להלחם להם:

אבן יסוד הדבר וסודו הוא על פי דבריהם ז"ל (ז"ח בלק פת). שאמרו שחטט אדם הראשון נשבו כמה נשמות יקרות ביד סטרא אחרת, והם נשמות הגרים, ולא ולמד כמה וכמה גדולי עולם באים מהאומות, ורות המואביה תוכיח (עיי' יבמות סג), וכמה גדולי

עולם, שמעיה ואבטליון (גיטין נג), ולונקלוס הגר (שם נה), וכלה רבות:

עוד אגלה לך סוד אחר, תמצא נשמה טהורה לבוקה בנשמה טמאה, ואין כח בטהורה להטות הטמאה להטיב, והיא מונחת שם עד עת דרוך. ולא ולמד כיוצא בזה מנשמת רבי חנינא בן תרדיון שהיתה לבוקה בשכס בן חמור, כרמוז בחיבת רח"ת ידים (בבאשית ז' כא), כאמור בדברי המקובלים (לקוטי תורה וישלח), ומצינו שהנפש הלזו לא עשתה מפעל טוב בשכס, ויאתה כשדבק בדינה, מצאה הנפש מינה ונדבקה בו, כאמרו (שם פס' א) ונתדבק נפשו בדינה, ושמוך לך כלל זה. ויש נפש קדושה בין הקליפה, שצמקום שכוונה טהה לב השוכנת בחוכו להטיב, ויגרשו חלק הרע או ימתקוהו, והם הגרים המתגיירים מן האומות מעלמנו כרות המואביה וכנעמה, וכמו שראינו בעיינו גרים שמעלמם באים ומתגיירים:

והנה כבר כתבתי כמה פעמים, כי צלמנעות מעשה המורה יתלבש באדם אור השכינה ויגרש ממנו חלק הרע, כאמרו (קהלת ח ה) שומר מצוה לא ידע דבר רע, ובפרט שלוחי מצוה. ועיין מה שפירשתי בפרשת שלח לך (במדבר יג טו) ששלוחי מצוה בשעת שליחותם, אפילו מיצר הרע מנחם מליכתם. וכמו כן העוסק בעבירה מתלבש בו רוח הטומאה ומעוות לרכו:

הטוב כרות וכנעמה. לזה יור' ה' והבאתה אל תוך ביתך וגו', וירחיק ממנו חלק דביקות בחינת הרע, ואז תדק האשה אחר שלשים יום, אם נתגיירה - אשתו זו, והרי היא כרות וכנעמה, והוא אומרו והיתה לך לאשה - אם יחפץ. ואם לא יחפץ וגו', זה לך האות כי חלק הטוב שהיה בה יאל על ידי מעשה הראשון ונחלק הרע:

ולצד שיש מקום שיתאווה האדם לאשה נכריה בדרך זנות, כי לא אמרנו שלא יתאוה לנכרית - אלא אם יש בה נפש קדושה - דוקא בזמן שהוא בדבר מורה כמו שכתבנו, מה שאין כן אחרי כן, לזה קור' ה' וגלחה את ראשה ועשתה את צפרניה וגו' וכל הדברים המנוולים את האשה, להסיר תאוה הטבעית, ואם נתגיירה וחפץ בה - זה לך האות כי נתמתקה ונחלט ממנה חלק הרע, ולזה והיתה לו לאשה, ואם לא יחפץ בה, דקדק לומר בה, להעיר כי החפץ הוא במה שבה שהוא חלק הטוב:

ואומרו ושלחתה לנפשה. דקדק לומר לנפשה, לתת טעם למה ישלחנה ולא ימכרנה ויהנה מדמיה, כיון שהיא מכלל השביה שנתן לו ה', ואמר, הטעם הוא לנפשה, פירוש בשביל נפשה, שהיא יפת תואר שרמז בתחילה, אחר שנהנה ממנה. או על זה הדרך, לנפשה, פירוש הטמאה של הגויה, לשלול כי נפש יפת תואר הטורה כבר זכית בה, ולא נשאר בה אלא נפש הגויה. ואומרו ומבור לא תמכרנה, כי ה' חפץ שלא ינהגו ישראל עם בחינת הרע בדרך זה, על לרך אומרו (תהלים סו כז) אֶשֶׁר הִפִּיתִי דָּפּוּ, שרות ההודש מתרעמת על האומות, שאחר שרואים ישראל מוכים רודפים אותם, וזו כיוצא בה, שאחר שהוליא בזלעה מפיה לא יהנה עוד מכספה:

וגמר אומר תחת אשר עניתה, פירוש אשר הולאת ממנה עושרה וטובה - שהיא יפת תואר - ועשית אותה עניה, עשית אותה מעונה, עשית אותה עכורה. וזה יעיד עוד על דברינו, כי היחבן בעולם שישראל הבא על אשה הגויה הוא מענה אותה, והלא אמרו ז"ל (ע"י כג) 'חביבה עליהם בהמתן של ישראל יותר מנשותיהן, ונשותיהם יותר מהם', ומה עינוי הוא זה לגויה, אלא הכוונה הוא עינוי הנעלם, שהוא שלל קדש ממנה:

כאדם הלוחם עם אויבו, שאם יתרגל יקום עליו והכהו, כמו כן אם יתרגל האדם מללחום את האויב, יקום עליו ויאזדהו מן העולם. ומצטיחו הכתוב שהגם שתקיף הוא היצר מכח האנושי, אף על פי כן יתנהו ה' בידו. ואומר ושביית שביו דקדק לומר שביו ולא אותו, שאין זו ממש בעלמו, והעדרו הוא המקווה, אלא שביו פירוש מה ששבה הוא מבחינת הטוב ממך ומכיוצא בך, בפיתויו ובנלחוונו, שכמה נשמות מעם בני ישראל שבויות בידו:

ואומרו וראית בשבייה אשת יפת תואר. אמר אשת סמוך, פירוש נשמת אדם, כי אין הס"מ שולט בנפש עד שתדך מטה ותכנס באדם, ממנו הוא לוקחה בשבי. והנפש תקרא אשה, וקרא לזו יפת תואר, כי הנפש יפה עד מאד, אלא שמתנוולת במעשיה הרעים. וכשינוול היצר, אז ישיכיל האדם בנפשו מה יפה

ואחרי הודיע ה' אותנו את כל זאת, יאירו מאמרי אל עליון כשמש בצהרים במורה זו, והוא לפי שהקדים בי תצא למלחמה וגו', שיציאתו היא לדבר מורה כמו שפירשנו למעלה. אמר עוד אם ראה בשבייה, פירוש בשעת שביה, וכמו שכן דקדק רמב"ם בפ"ח מה' מלכים (ה"א), כי באותה שעה עולנו עוסק במורה, אם יראה אשת יפת תואר, פירוש אשת סמוך. ורבותינו ז"ל אמרו (קידושין כ"א) אשת איש, ודבריהם אמת, אלא שאם לדבריהם לבד יכוין, היה לו לומר אשת איש לא אשת יפת תואר. אלא באה להעיר שבאמלעות היותו עוסק במורה, יגלה ה' את עינוי להכיר בגויה שיש בה יפת תואר, שהיא נשמה הקדושה הנקראת יפת תואר, כי זוהר נשמות הקדושות מופלא ועצום הוא, וזאת האשה קנתה בה חלק זה הטוב, ולזה קראה הכתוב אשת יפת תואר. והכרתה הוא על ידי שאתה רואה שאתה חושק בה בזמן שאתה דבוק בשכינה, באמלעות היותך עסוק בשליחות מורה כאמור, זה יעריך שלדבר טוב חשקת:

ודקדק לומר בה ולא אמר אותה, להעיר כי לא לאשה אתה חושק אלא למה שבה, שהיא יפת תואר, שהוא חלק הטוב הדומה לנפש הטורה. וכפי זה הגם שכעורה האשה, בכלל ההיתר, כי אינו חוזר יפת תואר לגולם הנגלה, כי אליו לא ימשך תאות ישראל במצב זה כמו שאמרנו:

ואמר ולקחת לך לאשה, הנה בכל מאמר המתכנה לה, אמר הכתוב בלשון כינוי, והבאתה וגו' ובעלתה וגו' ושלחתה, וכאן אמר ולקחת, שינה הכתוב, להעריך שהלקיחה היא בנעלם, שהיא נפש הקדושה, שבאמלעות הענין יהיה לו בה לקיחה אחרת שיזכה ביפת תואר, כי כשידבק איש ישראל באשה שבה חלק מהטוב, תכף יקנה מקומו חלק הטוב בישראל ויזכה בו, כמו שזכחה דינה בת יעקב בנפש קדושה בפגוע בה שסם בן חמור:

והנה לפי שיש שתי בחינות בדביקות הקדושה בקליפה כמו שזכרנו למעלה, וזאת האשה אין ידוע אם חלק הדבוק בה הוא דבר היוצא בדביקה ראשונה כזכר, ונשארה האשה חלוטה בחלק הרע ונתרוקנה מחלק הטוב, או אפשר שכולה נחלטת בחלק

דרכי העבודה במלחמת היצר

ובדרך רמז תתבאר הפרשה על זה הדרך. הנה כל בנין העולם וקיומו תלוי במעשה עם בני ישראל, אם יטיבו דרכיהם העולם קיים, וישמחו השמים ותגל הארץ (תהלים לו י"א), גם ה' אלהינו ישמח ויגל בנו, ויושר דרכם של ישראל תלוי בנלחון יצר הרע. ובא הכתוב להעיר האדם, כי ביציאתו מעולם העליון לבא לעולם הזה, יהיה מוכן למלחמה, כי לא יחשוב שאין צריך תגבורת לנלחון זה, אלא אדרבה לזו יקרא מלחמה, על דרך אומרים (אבות פ"ד מ"א) 'אויזו גבור הכובץ את יצרו' שאין גבורה גדולה מזו, ולזה אמר למלחמה בפת"ח תחת הלמ"ד:

ואומרו על אויביך, בא להעיר כי לא מלחמה זו כגבור הלוחם ללכוד עיר, וכשיקוץ במלחמה יפנה וילך לעלמו, אלא

ומה נעימה היא. ואמר וחשקת בה, פירוש אז החשק שהיה לו בדברי היצר ובפיתויו, ילבישם בה לתקן לה המושכלות, ועולם הקיים שכולו טוב:

ואומר והבאתה אל תוך ביתך לפי שעל ידי פיתוי הרע מתרחקת הנפש מהגוף, ושוכן חלק רע במקומה, כדרך אומרנו (וי' ט"ז) טַרְף נִפְסָו בְּאִפּוֹ. והגוף יקרא בית, על דרך אומרם (תענית יא.) 'מי מעיד בלדם קורות ביתו' - שהוא הגוף (עיי' זוהר ח"ג רע"מ רעה.). וכשנולד יצרו, יביא נפשו לתוך ביתו, ויקרא בעל נפש. ולהיות שהנפש שקנה מקום טמא, לריק לנקותה מתחלואי הרע הגדבק בה, שהוא בחינת שער הראש, והוא אומרנו וּגְלַחַת אֶת רֵאשֶׁתָּהּ. גם בחינת הקליפה הרמוזה בלפרנים, אמר כנגדה - וַעֲשֵׂתָהּ אֶת צַפְרָנִיָּה, לשון תיקון, ותסיר מסוה הטומאה המתכסה בה - הנפש מרוח הטומאה, והוא אומרנו וְהִסִּירָה אֶת שַׁמְלַת שִׁבְיָה מֵעֲלֵיָהּ, פירוש שקנתה מְשַׁבְּתָהּ במקום טמא:

וזה יהיה על ידי מירוק החטאים ודרכי התשובה, והכנת הדעת מול אלהי ישראל ברוך הוא. ויבחר מקום מושב לה בית מיוחד לישראל שהוא בית המדרש, והוא אומרנו וישבה בביתך, ותחודה בבכי על אשר מעלה באביה ואמה ועל פרידתה מהם, אביה זה הקדוש ברוך הוא, אמה היא כנסת ישראל (ברכות לה.), ירה ימים זה שיעור המספיק לשב, או ירמוז לחודש המיוחד לתשובה שהוא חודש אלול:

ואחר בן תבוא אליה. פירוש אתה תכנס ליהנות מאורה, כבוד אומרנו (משלי טו טו) נֶפֶשׁ עֹמֵל עֹמְלָה לוֹ, ותסייעוהו לעמוד בדרך הנאות, ותקרא אתה בעליה, שקנית אותה בכח מעשיך, והוא אומרנו ובעלתה. גם ליום התחיה תהיה מיוחדת כך לחזור לגופך ותעמוד בה, והוא אומרנו והיתה לך לאשה:

וחזר הכתוב לכוות על הנפש, שאם האיש לא נטה לכו לקוות להטיב לנפשו, ולהתעסם להאיר לה בעולם העליון, על כל פנים יזהר שלא יריע לה, כדרך שאמר שלמה (קהלת יב ז) וְהָרוּחַ תִּשָּׁוֵב אֶל הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר נָתַןָהּ, ורכשו במסכת שבת (קכ"ג) 'תנה לו כמו שנתנה לך', והוא אומרנו אם לא הפצת בה ושלחתה לנפשה, פירוש שלא תמסרנה ביד שצאי, אלא בת חורין ואין עליה יד מושל. או יראה על דרך מה שאמרנו בזוהר (ח"ג טז.) בפסוק (ישע"י טו טו) נִפְשֵׁי אֱוִיתִיךָ צְלִילָה, שעל השכינה הוא אומר נפשי, והוא מה שרמז באומרנו ושלחתה לנפשה - שהוא השכינה, שתחזור למקום שילתה ממנו:

ואומרנו ומבור לא תמכרנה וגו', על דרך מה שדרשו בספר הזוהר (ח"ג טז.) בפסוק (שמות כ"ח ט) לְעַם נִכְבְּי לֹא יִמָּשֵׁל לְמַכְרָהּ. ואומרנו בכסף, לפי שאמר אדם איך ימשול אדם בנפשו למוכרה, לזה

פנינו וחידישי אור החיים הק'

תורתו של הגוי אין לה שום עליה

פי ימצא איש שכב עם אשה בעלת בעל ומתו גם שניהם (כג, כג). ואומרנו עוד כי ימצא איש שוכב וגו', יתבאר על פי דבריהם ז"ל (סנהדרין נט.) שאמרו 'גוי העוסק בתורה חיב מיתה', ע"כ. והוא אומרנו כי ימצא איש שוכב עם אשה - שהיא מאורסת לבעלה, שהיא התורה כלת ישראל, ומתו גם שניהם פירוש העכו"ם העוסק, וגם התורה ההיא לא יהיה לה עליה, אלא תדעך נרה, ואין לה חיות כדרך אמרי תורה דכתיב (משלי ז כג) 'כי חיים הם':

נשים אינם יכולים לקדם אורחים ללא רשות בעליהן

על דבר אשר לא קדמו אתכם בלעם ובמים (כג, ז). שוב עמדתי אל תוכן ענין זה, וראיתי שאין טענה על הנקבות לקדם לנשים, כי הגע עצמך שירצו בלבם לקדם היכול ילכו עשות בלא רשות בעליהן, ומה גם בראות בעליהן אויבים להם, אנוסים הם הגם שלא יקדמו אותם, ומעתה אין טענת אשר לא קדמו אלא על הזכרים, ועמד הדין 'עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית' (ויצמות סט.):

ה' אוהב ישראל אפי' כשאינם ראויים

ולא אבה ה' אליהיך לשמע אל בלעם וכו' פי אהבך ה' אליהיך: (כג, ו). אומרנו ולא אבה, פירוש הגם שהיה מקום לשמוע מצד ענפי החטא שהיה בלעם נאחז בהם, אף על פי כן נתרצה ה' בלא טעם ולא שמע וגו'. ונתן הטעם, כי אהבך ה', פירוש לא לצד שהיית ראוי לדבר זה:

בזמן הסכנה צריך שמירה יתירה מהרהורי עבירות

פי תצא מחנה על אויביך ונשמרת מפל דבר רע: (כג, ו). כי תצא מחנה וגו'. פירוש הגם שיש דקדוקי עבירות שה' לא יעניש עליהם, ואם יעניש יהיה עונש קל, מודיע הכתוב שבשעת הסכנה - שהוא בזמן שיוצאים על אויביהם, צריכין שמירה מכל דקדוקי עבירות, כאומרנו מכל דבר רע וגו', וכלל בתיבת דבר גם סיבות שממנו יסובב הרע. והעיר במה שצוה סמוך לזה כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור וגו', ואמרו רבותינו ז"ל (כתובות מו.) ש'הרהורי עבירה ביום מביאין לידי קרי בלילה', ונתוכין הכתוב בסמיכות זה לומר, שעל כיוצא בזה יצו במאמר ונשמרת מכל וגו':

אמר בכסף - לשון כסף, כי בצלמנות תאות וכסף לצות בני אדם, ימכרו את נפשם ביד אויב, ורמזנו מזה בפסוק (ויקרא כה לו) וְאֵת פְּסָפְסָהּ לֹא תִפֶּן לוֹ בְּנִשְׁאָהּ וגו'. ואומרנו לא תתעמר כמו שתרגם אונקלוס 'לא תתגר', פירוש לא תגרה בה מחבלים המתגרים בנפש החוטאת, תחת אשר עניתה, כי החטא יקרא בערך הנפש עינוי:

הממליך את היצירה עליו אינו יכול לשמוע מוסר

פי יהיה לאיש בן בורר ומורה איננו שומע בקול אביו ובקול אמו ויפרו אתו ולא ישמע אליהם: (כא, יח)

אליו, כי היצר עומד על מפתח הלב ומונע הדברים מהגיע אל הנפש, כי הם יחייבוהו ללכת משם. והמשלתי הדבר למלך שהיו שועריו גנבים ולסטים, והבאים לקבול לפני המלך מהם, היתכן

מושלל הוא בערך השמיעה, כי לא יגיעו הדברים מאל המונע היושב על מפתחי הלב, כאומרם ז"ל (בבכות סא.) [אמר רב ינר הרע דומה לזבוב ויושב בין שני מפתחי הלב:]

שהשוערים ההם יזליאו להם רשות ליכנס, לחייבם למלך, כמו כן הדבר הזה: והוא אומרו כי יהיה לאיש וגו' איננו שומע וגו', פירוש

החושך שבטו מלחנך בנו, בסוף בנו מורד בו

שצטט מצניהם, ומניחים אותם לעשות הטוב והישר בעיניהם, זה יסובב שגם זהם ימרו. וזה שיעור הכחוז כי יהיה לאיש וגו', דע שאיננו שומע בקול הקדוש צדוק הוא וכנסת ישראל, ולזה הגם שסירוהו לא ישמע אליהם, פירוש מלבד שלא יחזור מעבירות שבינו ובין המקום, עוד לו שלא ישמע אליהם:

בקול אביו ובקול אמו. טעם שהורכך להזכיר אביו, ולא הספיק לומר בקולו – וחוזר לאביו שאמר שאמר בסמוך. העיר הכתוב כי בן סורר ומורה ליולדיו, יסובבו כן היותו מורד באביו ואמו, שהם הקדוש צדוק הוא וכנסת ישראל (בבכות לה; זוהר ח"ב פה), על דרך אומרו (משלי ה ח) שִׁמְעֵ עֲבָדַי מוֹסֵר אֲבִיךָ וְאִל תִּפְטֹחַ תּוֹרַת אֲמִנִי, כי לפי שזולדיו חושכים

עונש החוטאים תלוי בקולר החכמים על שלא הוכיחום

וכי יהיה באיש חטא משפט מות והומת ותלית אתו על עין: לא תלין נבלתו על העין פי קבור תקברנו ביום ההוא פי קללת אלהים תלוי ולא תטמא את אדמתך אשר יי אלהיך נתן לך נחלה: (כא, כב-כג)

במרדו, ולא חזר בתשובה עד שמת בחטאו, והוא אומרו והומת. ותלה ה' חסרונו על החכם, כאומרו ותלית אתו על עין – זה החכם עץ עושה פרי (עיי' ב"ב טו; זוהר ח"ג רב), שהוא יטול עונשו, כי ה' ליוהו להוכיח ולחזור ולהוכיח עד הכאה (ערכין טז), וכמו שכתבו צפרקת קדושים (ויקרא יט יז), וכשהוא העלים עינו מאיש זה עד שמת, מתחייב בו:

וכי יהיה באיש חטא וגו'. סמך פרשה זו לשלפניה, לפי שה' מסלסל סדר תיקון האדם, בתחילה העירו על עצמו כמו שפירשתי ברמז פרשת כי תלך (פסוקים י-יז), אחר כך העיר האב על הבן כמו שרמזנו בפסוק (יח) כי יהיה [לאיש] בן סורר וגו', וכאן העיר על חכמי הדור, לפקוח עין על עושי עול. והוא אומרו כי יהיה באיש חטא משפט מות, ונשאר עומד

אין להרהר אחר החכם ולבזותו

אלהים, שאם אינך עושה כן אתה מחלל שם שמים, וכאלו אתה נוגע בכבודו יתברך: וגמר אומר ולא תטמא את אדמתך, יתברך על דרך אומרם ז"ל (שבת קיט) לא חרבה ירושלים אלא על שהיו מבזים בה תלמידי חכמים, שנאמר (דה"ב לו טז) ויהיו מלעבים וגו'. ולזה אזהר ה' שלא יסובבו צדיקי תלמידי חכם טומאת הארץ, צדיקת גוים נחלת ה' ויטמאוה:

ואומרו לא תלין וגו'. בא לכוות להמון עם שלא ירהרו אחר החכם, על דרך אומרם (בבכות יט) 'אם ראיית תלמיד חכם שעבר עבירה בזים, אל תהרהר אחריו בליבה, שמא עשה תשובה' והעמידה ז'דלחי עשה תשובה'. והוא אומרו לא תלין נבלתו, כי החטא יקרא גם כן נבילה, לא תהרהר אחריו בליבה שהוא זמן לינה אחת, על העין – שהוא תלמיד חכם, כי קבור תקברנו לחות חטא מעל העין ביום ההוא עצמו, והטעם – כי קללת

הצדיקים צריכים להוכיח ולקרב את הנדחים מעם ה'

לא תראה את שור אחיך או את שני נדחים והתעלמת מהם השב תשיבם לאחיך: ואם לא קרוב אחיך אליך ולא ידעתו ואספתו אל תוף ביתך והיה עמך עד דרש אחיך אתו והשבתו לו: וכן תעשה לחמרו וכן תעשה לשמלתו וכן תעשה לכל אבדת אחיך אשר תאבד ממנו ומצאתה לא תוכל להעלים: לא תראה את חמור אחיך או שורו נפלים בדרך והתעלמת מהם הקם תקים עמו: (כב, א-ד)

שהם הדיקים, כמו שכתבנו: ואומרו נדחים, על דרך אומרם (לעיל ד יט) ונלקח והשפחות לקם וגו', שהעובר פי ה' יקרא נדח. ויו ה' לכל יתעלב, אלא ישיבם לאחיו, הוא אלהי עולם. וכפל לומר השב תשיבם, נתכוון כי מתחילה ישיבם לדרך הטוב, וזוה יתקרבו אל אביהם שבשמים, והוא אומרו תשיבם לאחיך:

בזמן הגלות אשר אין לה קץ - קשה יותר האמונה

ואומרו ואם לא קרוב אחיך וגו'. בזה העיר כי הוא

לא תראה את שור וגו'. פרשת זו באה לרמוז צפרעות חיוז התוכחות, שריכין בני אל חי לדיקי עולם לעשות לעם ה'. והן אלה לדיקים יקראו לכל מעלתם אחים (זוהר ח"ג ז), כמו שהעירותיך (ויקרא יט יז) שכיניו זה הוא מדריגה היותר מעולה שכל בנינו ישר יתכנו בהם יחילי עם (שמ"ר נב יא), ואתם אזהר ה' כי תראה את שור – אלה הם בני אדם שנמשכו בצדמות, והם לאן קדקשים (יחזקאל לו לח), ולזה קראם שור ושה. אחיך – שהוא הקדוש צדוק הוא, ויחס לו שם זה, להעיר אל מי מקדושו הוא מןה.

מדבר על זמן גלות האחרון כי לא קרוב, כדרך אומרו (במדבר כד יז) אֲשׁוּרְנוּ וְלֹא קָרוֹב. עוד לו ולא ידעתו, שנסתם הקץ ואין יודע מתי יקץ הפלאות (דניאל יב ו), וזה יסבב הרחקת הלצבות מהאמונה ונטווי רגל, כאשר עיינו רואות בדורות הללו. עם כל זה יא' ו' ואספתו אל תוך ביתך זה בית המדרש, וילמדהו אורחות חיים ודרך ישכון אור, לכל יטה מני אורח, ולא ימלאהו אויבו במחשבות וטענות כוזבות, כי אור תורה תלילהו. וזה יהיה עד שיתרצה ה' וידרשהו, והוא אומרו עד דרוש אחיך אותו. והשבותו לו, פירוש מעלה עליו הכתוב כאילו הוא משיבו מני אורב:

או ירצה שרריך החכם להשתדל עם בני ישראל כח התורה והמוסר, עד יום פקודה שידרוש ה' נשמתו, ואז הרוח תשוב אל האלהים (קהלת יב ז). ודקדק לומר והשבותו לו, שאם ימעלו קרסוליו, לא תשוב הנפש אל האלהים ותלך לחרפות:

ואומרו וכן תעשה. לפי שיש באמלעות האדם שלשה דברים, הא' הרכבת הגוף, ב' חלק הרוחני שבאדם, ג' חלק התורה המאורסת לכל אחד מישראל. כנגד הרכבת הגוף – אמר בן תעשה להמורו. כנגד חלק הרוחני – אמר בן תעשה לשמלתו, כי צחינה זו תקרא שמה, כאומרם במסכת שבת (תנ"כ): 'משל למלך שחלק בגדי מלכות'. וכנגד חלק התורה – אמר וכן תעשה לכל אברת אחיך, וקראה הכתוב אבדה, כמו שרמזו רבי שמעון בר יוחאי (תלמוד בבלי): 'משל למי שנאבדה לו אבדה מי מחזר על מי וכו', כי חלק העולה לאיש זה, הגה הוא אבוד מהעולם, כיון שאין זולתו יכול להשיגו, כאמור בדברי המוקובלים, ובאמלעות השבתו בתשובה הגה הוא מואל אותה:

ואמר עוד לא תראה המור אחיך וגו'. נתכוין בזה שלא

פניני והידושי אור החיים הק'

כשהאדם חושב מחשבה שפתותיו דובבות מעצמן

אֲשֶׁר דְּבַרְתָּ בְּפִיךָ: (כג, כד). יתבאר על דרך אומרם בזהר (ח"ג כ"ג). בפסוק (קהלת י ט) 'כי עוף השמים יוליך את הקול', כי כשאדם חושב בדעתו מחשבה, שפתותיו דובבות מעצמן בלא ידיעתו. והוא אומרו אשר דברת בפוך, כי הגם שלא עשה אלא מחשבה, פוך דיבר מה שחשב, ולזה דקדק לומר בפוך, שאם לא כן למה הוצרך לומר בפוך, וכי אין אנו יודעים כי הדיבור הוא בפה, ולדברינו יבא על נכון, ושבעים פנים לתורה:

להורר מאכילה גסה

בְּנִפְשֶׁךָ שֶׁבַע וְאֵל בְּלִיָּה לֹא תִתֵּן: (כג, כד). אומרו ואל כלוך בתוספת וא"ו, להעיר שקדמה מצוה אחרת, והוא שלא יאכל אכילה גסה, והוא מה שדייק באומרו שבעך ודרשו ז"ל (ב"מ פ"ג): 'לא אכילה גסה', והוסיף עוד לומר ואל כלוך לא תתן:

יש להתבונן אם יכול לסבול המלקות

וְהִיא אִם בֶּן הַכּוֹת הֲרִשְׁעָה וְגו': (כג, כד). אמר בן בחירק, רמז שצריך להתבונן בו לדעת אם יכול לסבול הארבעים. אבל אם אמדוהו לפחות מכן, אינו לוקה אלא לפי מה שאמדוהו (מכות כב):

יאמר הצדיק שלא נטוה ללא על איש שנידח בעצירות אבל ישנו בהשב, אבל אם נפל והרבה להרשיע, הלנופלים תקומה, ואבדה תקוה ממנו. לא כן הוא, אלא לא תראהו ותתעלב, וכריך להקים עמו, דקדק לומר עמו, דוקא אם הוא מסייע בדבר שרואה לשבו, אבל אם הוא נופל ואינו חפץ בהקמתך, פטור אתה, שזה נכנס בגדר לך, וכתיב (משלי ט ט) 'אל תוכח לך פן יסגלך':

המוציא לנו על התורה צריך להשתדל בה יותר

בִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וְבָא אֵלֶיהָ וּשְׁנָאָהּ: וְשָׁם לָהּ עֲלִילַת דְּבָרִים וְהוֹצִיא עֲלֶיהָ שֵׁם רָע וְאָמַר אֵת הָאִשָּׁה הַזֹּאת לְקַחְתִּי וְאָקְרַב אֵלֶיהָ וְלֹא מוֹצְאֵתִי לָהּ בְּתוּלִים: וְלָקַח אָבִי הַנְּעָר וְהוֹצִיאָו אֵת בְּתוּלֵי הַנְּעָר אֵל זְקֵנֵי הָעִיר הַשְּׂעֵרָה: וְאָמַר אָבִי הַנְּעָר אֵל הַזְּקֵנִים אֵת בִּתִּי נָתַתִּי לְאִישׁ הַזֶּה לְאִשָּׁה וּשְׁנָאָהּ: וְהִנֵּה הוּא שֵׁם עֲלִילַת דְּבָרִים לְאָמַר לֹא מוֹצְאֵתִי לְבִתִּי בְּתוּלִים וְאֵלָה בְּתוּלֵי בִּתִּי וּפְרָשׁוּ חֲשָׁמְלָה לְפָנָי זְקֵנֵי הָעִיר: וְלָקַחוּ זְקֵנֵי הָעִיר הַזֹּאת אֵת הָאִישׁ וַיִּפְרוּ אֹתוֹ: וַעֲנִשׁוּ אֹתוֹ מוֹאֵה בָּסֶף וְנָתְנוּ לְאָבִי הַנְּעֵרָה בִּי הוֹצִיאָ שֵׁם רָע עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל וְלֹא תִהְיֶה לְאִשָּׁה לֹא יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ כָּל יְמֵיו: וְאִם אָמַת הָיָה הַדְּבָר הַזֶּה לֹא נִמְצְאוּ בְּתוּלִים לְנְעָר: וְהוֹצִיאָו אֵת הַנְּעָר אֵל פֶּתַח בֵּית אָבִיהָ וּסְקָלָהּ אֲנָשֵׁי עִירָהּ בְּאֲבָנִים וּמָתָהּ בִּי עֲשֵׂתָהּ נִבְלָה בְּיִשְׂרָאֵל לְזִנוּת בֵּית אָבִיהָ וּבְעֵרַת הָרָע מִקְרָבָהּ: (כב, יג-כב)

בתיים מלאים כל טוב. והוא אומרו ושם לה עלילות דברים, והוציא עליה שם רע באומרו את האשה הזאת לקחתי, פירוש שאינו כופר בליקוחיה, אלא שאומר ואקרב אליה ולא מוצאתי לה בתולים, פירוש לשון חוזה, כי עוסקיה סביב יחנו לדפוק על דלתי אחרים למזכר טרף:

מודיע הכתוב כי הקדוש צריך הוא שהוא הנקרא אבי הנערה, וכנסת ישראל, יתבעו עלבונה של תורה לפני בית דין הגדול, והוא אומרו ולקח אבי הנערה ואמה, והוציא את בתולי הנערה, רמז חוזה ועליה והשגות רמות יושגו באמלעותה, ויתבעו עלבונה בבית דין, כאומרם השערה. והוא מה שאמרו

בִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וְגו'. דברה תורה כנגד בני אדם גם בני איש, אשר חוזרים פניהם מן התורה, כאומרם כי היום קלר למה שרריך להשתדל על המחיה. ועליהם אמר הכתוב בִּי יקח איש אשה – זאת התורה המאורסה, ובא אליה – שכבר זרחה עליהם תורה של תורה בהר סיני וקבלו הלוחות, ושנאה, פירוש שאין לבס חפץ לתת לה עונתה במשפט, וכשבא מוכיח לדבר אליו למה תמאם אשת נעורים, משיב כי אין התורה זנה ומפרכת, והוא רריך למחיה. גם אינו רואה סימן ברכה מאמלעות לימודה, הגם כי יעסוק בה אין נפתחין לו שערי פרנסה טובה, ואדרבא רואה כי כל האנשים שרחקוה ואינם חושבים בה כל עיקר,

בזוהר (ח"ג ע"ב) כי 'עתיד הקדוש ברוך הוא לתבוע עלבונה של תורה', וכאומרים במשנה (אבות פ"א מ"ב) 'אוי להם לצביות מעלבונה של תורה':

והנה טענת העומד לתבוע עלבונה כתובה לפנינו, כאומרו ואמר אבי הנערה אל הזקנים את בתי נתתי לאיש הזה לאשה, פירוש לא נתתיה לעגנה בקרן זוית, אלא להתנהג עמה במנהג אשה, לכל יגרע שארה פסוקה וענתה (שמות כ"א י), כמו שמפורשים שלשת הדברים בספר הזוהר (תיקונים 1 כ"ג): שכולם לריכין לתורה. וישנאה כאן רמז סיבת ההרחקה ממנה, שצאה מאותה בחינה הנקראת שנאה:

ונתן טעם ההרחקה, מפני שלא מלא זה תוקף וחזק, והוא אומר והנה הוא שם עלילות וגו', לקדק לומר והנה הוא, להעיר כי אין זה אמת, שלא גרם לו אלא השונא השוכן בקרב, ואלה בתולי בתי וגו' והיו הדברים כרוכים כשמלה, כמה מעלות וחזק התורה, שתחילת כל דבר כל העולם כלו זה נברא (עיי' זוהר הקדמה ח"א ה), שצבילה נברא (עיי' ויק"ר כ"ה ג), וזה מתקיים (שבת פ"ה), וכל טובה הלפונה לעולם הבא ואורות החיים והטוב, נקנית בה:

ואמר הכתוב כי זה יהיה משפט האיש ההוא על פי בית דין, ראשונה ויפירו אותה, על דרך אומרים ז"ל (ברכות ה) 'אם רואה אדם שיסורין באים עליו וכו' יתלה בציטול תורה', פירוש על מה שצטל התורה, ונדחקו האחרונים בפירוש דבר זה בטענת הלא 'ציטול' עון גדול הוא, ולמה לא תלה בו עד שלא מלא, ויישוב הדבר הוא, לפי שאין שיעור למה שצריך צעק התורה, כאומרים (אבות פ"ב מט"ז) 'ואין אתה בן חורין להצטל ממנה', והגם שיראה צעניו אדם שעסק, כשיראה יסורין באים עליו באין עון, ידע כי כמו שראוי לו לעשות לא עשה, ועל זה ענשוהו:

ואומרו וענשו אותו מאה בסף, רמז למאה צרכות שחייב לצדק בכל יום, כמו שדרשו (מנחות מג): מלומרו (לעיל י יב) ועתה יצטרך מיה יי אלהיך שאל, 'אל תקרי מה אלא מאה', ופסוק זה צבעל תשובה נאמר, כאומרים בגמרא (בב"ר כ"א ו) 'אין ועתה אלא תשובה, דכתיב ועתה יצטרך מיה יי אלהיך שאל' וגו', ע"כ. שחייב להשתדל להשלים:

ואומרו ונתנו לאבי הנערה, שכולן הם צרכות לה' שהוא אבי הנערה. ואומרו כי הוציא שם רע על בתולת ישראל – שהיא השכינה, שהיא כללות ישראל, והיא מדה העשירית שכוללת מאה, והיא נקראת תורה שבעל פה, כידוע ליודעי חן:

ואומרו ולו תהיה וגו', פירוש הגם שאין חיוב בתלמוד תורה אלא קביעות עתים, אדם כזה שהוליא שם רע עליה, לרדף לשקוד על דלתותיה כל היום וכל הלילה, לא יוכל לשלחה כל ימיו, וכזה מלינו להם לרבותינו ז"ל (ויק"ר כ"ה א) שאמרו שבעל תשובה אם היה רגיל ללמוד דף אחד ילמוד שנים, וכן על זה הדרך. וזה צעל תשובה משאר העצירות, אבל מוליא שם רע על התורה, משפטו כל ימיו עמה יש, תורתו אומנתו:

ואומרו ואם אמת היה הדבר וגו', פירוש אם אירע כי תורה שלמד זה האיש ובחן זה שאין לה בתולים, היתה תורת מינות שלמדו לדוק ובייתוס (עיי' אבות ד"ב פ"ה), ותורה כזו אין זה חוזק והיא חלק רע, לתורה כזו יכו ה' לרמות בה אבן לסוקלה ולצדקה, כאומרו ומתה. הגם כי הן הנה הדברים שיאלאו מפי הקדוש ברוך הוא, אף על פי כך הכונה לא כן הוא, וכבר אמרו ז"ל (גיטין מה) על 'ספר תורה שכתבו מין ישרף', כי עשתה נבלה לזנות וגו' ובערת הרע, כי זו תקרא חלק רע, ולרדף ציעור:

חומר נדרים

כי תדר נדר ליי אלהיך לא תאחר לשלמו כי דרש ידרשנו יי אלהיך מעמך ויהיה בך חטא: וכי תחדל לנדר לא יהיה בך חטא: מוציא שפתיך תשמר ועשית באשר נדרת ליי אלהיך נדבה אשר דברת בפיה: (כג, כד-כז)

לדקה – אמר וכי תחדל לנדר, הגם שאתה צא לידי מניעת נתינה הלדקה, זה יסובב חסרון בממון אבל כך בודאי שלא יהיה חטא, והוא אומרו לא יהיה בך חטא:

ואומרו מוציא שפתיך תשמור וגו'. פירוש תמתין מלהוליא הנדר מפיד עד שתוכל לעשות, פירוש לקיים הנדר, אז תדור ותקיים הנדר סמוך לנדרך, והוא אומרו ועשית באשר נדרת. וכן היה הלל עושה, שהיה מביא קרבנו לעזרה ואמר וכו' (פסחים סו). או שיעור הכתוב הוא על זה הדרך מוציא שפתיך תשמור מלדבר, ותעשה כאלו נדרת לה' אלהיך הגם שאינו אלא נדבה, והוא אומרו באשר נדרת נדבה אשר נדבה רוחך, כי משמעות נדבה היא כלל, כאומרו (שמות כ"ה ב) אשר ידבנו לבו, נדבה רוחו (שם לה כ"א):

והיה בך חטא וגו'. פירוש על דרך אומרים ז"ל (שבת כ"ג): 'בעון נדרים מתים אשתו ובניו של אדם' ע"כ. והוא אומרו יהיה בך חטא לשון חסרון, שעל ידי איחור הנדר יחסר ממנו אשתו שהיא כגופו (ברכות כ"ד), או זרעו שהוא גם כן חלק ממנו:

ואומרו וכי תחדל לנדר לא יהיה בך חטא, יתבאר גם כן על דרך אומרים ז"ל (גיטין א) 'אם רואה אדם שנכסיו מלומממים יעשה מהם לדקה', ועוד אמרו (פסחים סו) 'מלח ממון חסר'. והנה לפי שחביב על האדם ממנו אין נוח להוליא, ולזה תבא הסברה לאדם להתחכם לנדר נדר לה', שבה יהיה לו נוח הרצון לתת מנכסיו, לזה צא דבר מלך והודיעו היואל מחשק ציטול הנדר, והיואל מחשק מניעת נתינת לדקה כפי המתחייב. ואמר כנגד איחור הנדר – שזה יסובב שיהיה החסרון בו, וכנגד מניעת נתינת